

Úvaha

posl. P. Wurma o narovnání s Uhry.

Hotovíme se k třetímu vyrovnání s Uherskem a hledíme tudíž ještě oně choulavé práci parlamentární, jež bohužel neodbytně opakuje se od desítiletí ku desítiletí.

Stojíme před rozluštěním nad jiné důležitého a vážného úkolu, vyžadujícího naložení vši politické zkušivosti a státnického rozhledu, nemá-li tržina mezi oběma polovicemi říše ještě více rozšířena a hmotné poškození Cislajtanie zvýšeno býti. Máje k výslovné žádosti pp. voličů o vyrovnání tomto promluví, uznávám za potřebné připomenouti, že obor činnosti sněmu uherského do r. 1848 nebyl tak rozsáhlý jako nyní, neboť se zákonodárná moc sněmu uherského druhdy vztahovala jen na záležitosti politické a administrace, za soudnictví, na zvyšování přímých daní a odvodního kontingentu. Podávalo se však Maďarům při prvním vyrovnání roku 1867., jež dalo se pod dojmem nešťastné války z r. 1866 dále zmocnit se rozhodujícího vlivu na záležitosti finanční, obchodní a celní, kteréžto odbory v duchu pragmatické sankce a i ještě před touto, na základě zvláštních, ba dokonce i uherských zákonů jedině do oboru působnosti společné vídeňské c. k. dvorní komory spadaly. Toť znamenitou ukázkou našich poměrů z r. 1867., že rozhodující vliv na tak eminentně společné záležitosti nebyl vyhrazen snad delegacím, k účelu tomu utvořeným, společné vládě, po případě říšskému ministerstvu financí, nýbrž bezprostředně uherskému ministerstvu a uherskému sněmu. Aby však organismus tří od neodvislých vlád beztoho dosti složitý a tolikéž autonomních sborů, ještě spletenějším se stal, vytvořily se tím dva obory společných záležitostí svou povahou a jedním úplně se rozlišující. A to ještě nebylo dosti.

Nejen že byl společnému ministerstvu finančnímu a delegacím urván všeliký vliv na daně nepřímé, jakož i na záležitosti obchodní a celní, ku všemu ještě stalo se, že vzaty z působnosti společného ministerstva a delegací i ty agendy zákonodárství a správy jichž jedině přensá jednotná zpráva byla v zájmu celé říše žádoucí. Následkem narovnání v r. 1867. uzavřeného nemá říšský ministr války prázdného přímého vlivu na zemskou obranu, a byl i tento mezi dva, od sebe zúplna neodvislé autonomní sbory rozdělen. Náklad na armádu a dotace říšs. ministerstva války vůbec schvalovány dvěma a zákonodárnými sbory docela neodvislými od sebe, čili jak případně říční zni, dvěma různými státy. Není zapotřebí doličovati důležitost drah pro obchod a průmysl, a jmenovitě pro působnost a účinnost společné armády, než i záležitosti železniční postrádají právě tak jednotné zprávy, neboť za Litavkou spravují se zásadami načisto jinými než u nás v tak zvané Cislajtanie.

Ba i jednotnost záležitostí zahraničních říše naší obětována byla narovnání z r. 1867. Neboť i dotace říšs. ministerstva zahraničních záležitostí schvaluje se dle posledního rozlišení ode dvou států, a jest jednání tohoto říšského ministerstva v záležitostech obchodních a celních u dvou, na sobě zcela nezávislých autonomních sborů a vlád již tou měrou stíženo, že jest na něm provedení případných ujednání u států cizích.

Témto téměř neuvěřitelnými ústupky, jimž jednotna říše rakouské r. 1723 slavnou úmluvou pragmatické sankce zaručená a nejvyšším patentem z r. 1864 zabezpečená obětována a tak naše polovice říše i s hlavním a sídelním městem Vídní těžce poškozena, mohli se Uhři zajisté spokojiti, bylo i očekávat, že mají všechny příčiny, aby postavili se proti všem pokusům, ku získání dalších ústupků směřujícím, co nejrozhoději, aby dualistický útvar císařství našeho nebyl ad absurdum uveden, aby dokonce ti, kteří při utržení dualismu toho, ovšem za zvlášť obtížných okolností, spolučinili, nepřišli k přesvědčení, že více udržeti se nedá.

Avšak nastojte, věci měly přihoditi se zcela jinak, mimo vše nadání páni Maďari začali se při obnově narovnání v r. 1877 domáhati cedulové banky pro sebe, aneb aspoň takového vlivu při ní, jakého již v jiných společných záležitostech říše vyrovnáním v roce 1867 byli dosáhli, ačkoli již dříve zákonitě zajištěnou banku nejen měli, nýbrž ode vždy spokojiti se s ní museli a také rádi se spokojili totiž s c. k. výhradní rakouskou cedulovou bankou. Oni vystoupili dále také s nároky na značný podíl na výnosu celumu, ačkoli nebyli s to upřít, že ani desátý díl zboží dováženého do Uher nejde. Konečně ložadovali se k ochraně uherského rolnictva a vedení obilních cel, ačkoli přiznati musili, že na toto opatření následovati musí v arváceci průmyslových zemí Cislajtanie na úspěch Uherska.

Dlouho bránil, říše říšská rada i vláda západní polovice říše proti těmto nesmyslným, nad to ničím neodůvodněným požadavkům, zápas proti nim vedl do konce ku dvěma pokusům demise náčelníků vlády, na konec zvítězili však přede jenom Maďari a ničím jiným, leč svou jedoumyslností, kterou vyvolává jedenkaždý krok proti Cislajtanie podniknutý. Narovnání z r. 1877. přineslo druhou polovici říše výhod ve svých důsledcích nedocenitelné a naší polovici říše urvané.

Navnadení tímto netušeným vítězstvím, nasadili páni Maďari všechny své síly, aby při nastávajícím třetím vyrovnání znamenité výhody, jichž při obou prvních narovnáních dobyli, si nejen zajistili a pro budoucnost zabezpečili, nýbrž aby nových ústupků získali a naší polovici říše nově těžké oběti naložili. Předlohy zákona o třetím vyrovnání chovají toho nezdolné důkazy. Uhersko, kteréž ve všech společných záležitostech, a mohou tyto býti větší či menší důležitosti, až do těch nejmenších formálností úplně stejnoprávnosti s Rakouskem, ba dokonce převahy nad tímto domáhati se neustává, při tom všem ale na společnou armádu, k níž daleko méně branců než my dodává, a přec v ní úplně stejné ochrany proti cizím i vnitřním nepřátelům dochází jako my, také i v budoucnosti k společným výdajům nic více než 30 procent. přispívati hodlá, zatím co Cislajtanie pro všechny časy 70 procent. obtížena býti má. A přec nenese naše polovice říše ani té nejmenší viny na prazvláštním vývinu poměru v oné polovici říše, kterýž v nejnovější době v zápětí má nejen úbytek obyvatelstva, ale i ochuzování jeho, ačkoli obyvatelstvo touto nevyhodnějších podmínek ponebí a pátý účastno jest.

Uhrám byl však, pokud já se pamatuji, přičten nepoměrný příspěvek 30 procent. ku společným výdajům při prvním vyrovnání jen proto, poněvadž bylo důvěřováno jejich ujišťování, že země tato, Bohem všemi poklady bohatě obdařená, pod maďarskou vládou během 10 až 15 let všeobecně se zotaví a na všechny strany tak se vyvine, že bude následkem toho s to, přispívati kvotou daleko vyšší. Nyní však na sklonku druhého desítiletí maďarského panství přiblížil se onen okamžik, kde všichni poslanci bez rozdílu stavů proti Maďarům ve prospěch neustálými obětmi přetřezých voličů svých v přičině stejného výměru kvot co nejrozhodněji vystoupiti povinni jsou.

K tomu účelu zdá se nevyhnutelně nutným, zabývat se aspoň stručně návrhem zákona na prodloužení privilegia rakousko-uherské banky.

Článek I. návrhu tohoto, velmi pečlivě vypracovaný, patrně tají v sobě účel, aby rozhodující vliv Uhrů na banku, jehož vyrovnáním z r. 1877. dobyli, nejen byl zajištěn, nýbrž aby i právo Maďarů na samostatnou banku nade vše pochybnost uznáno bylo. Páni Maďari, jak se zdá, sami vyctili,

jak velice potřebují výslovného uznání tohoto jinak ničím neodůvodněného práva, smlouvou chtějí-li si je pro budoucnost zabezpečiti. C. k. privilegovaná rakouská banka má totiž svoje dějiny, a ty vylučují jakékoliv dualistické zřízení drahého samostatného útvaru podobného v hranicích říše naší, pokud Rakousko nevzdá se dobrovolně svých práv toho se dotýkajících. C. k. výhradní cedulová banka byla v roce 1816. ke spolupůsobení všech uherských k tomu povolaných činitelů za tím účelem dvěma císařskými patenty založena pro veškerou obvod říše, aby říšské finance, následkem francouzských válek rozervané, kteréž, jak již řečeno, pro veškerou říši vždy jednotně spravovány a správa jich u vídeňské c. k. dvorní komory soustředěna byla, uspořádány byly. Jeden z patentů těchto sestávající z 18 článků, obsahuje zásady všech usnešených opatření k uspořádání peněžnictví, tedy i zřízení na akciích založené c. k. výhr. rak. národní banky, kdežto druhý 50 řádků obsahující patent, kterýž práva i povinnosti banky zřizované vykládá a tedy za vlastní bankovní patent považován býti má.

Jakož tedy před zřízením cedulové banky rakouské státočky pouze jednotně a v celé říši jedině platné se vyskytovaly a vyskytovat mohly, tak získala i v roce 1866. založená rakouská národní banka výhradnou výsadu ku vydávání jednotných bankovek pro obvod celé a nerozdělené říše a takéž byla tato zákonitá záruka i posazena přes všechny nejružnější změny neustále, ba i po zavedení dualismu až do r. 1877. dodržována. Leželo to již v samé povaze věci, že opatření páni Maďari v roce 1867. nároku na dualistické zřízení banky, tímto spůsobem založené pro celý obvod říše rakouské ještě podvihnouti se neodvážili, a tím méně domnělého práva svého na zřízení samostatné maďarské národní banky se domáhati, aby předčasným odhalením svých snah uskutečnění ostatních svých báječných nároků nezmařili. Než chut dostavuje se, jak Francouzové tvrdí, během hodů; páni Maďari překročili již při druhém narovnání, jak toho vyžadovali pud sebezachování páni ministrů, k tomu, aby na své domnělé právo na zřízení zvláštní národní banky se postavili, aby totiž dualistické zřízení i do rakouské národní banky vnesli, to jest, aby nebezpečnou tržinu dualismu, jež odděluje obě polovice říše, ještě rozšířili. Bohužel mělo namáhání toto výsledků. Rakouská cedulová banka přezvána byla „rakousko-uherskou“ a říšskému sněmu uherskému byl na osudy tohoto důležitého útvaru rozhodující bezprostřední vliv vyhrazen.

Tato politování hodná událost nesmí nás zbavit však možnosti, poněvadž druhé vyrovnání uzavřeno bylo jenom pro příchod deset let a také nebylo prvním po zavedení dualismu a nelze tedy v úvahu je vzíti jakožto narovnání, jehož každé ustanovení nutně podmíněno jest dualistickou povahou státního zřízení. Pokud pak dualistické zřízení toho naprosto vyžaduje, to a mnohé jiné ještě obsahuje současně se zavedením dualismu uzavřené narovnání z roku 1867. a pak-li že dnes druhou polovici říše podmínky onoho vyrovnání, bez jakékoliv změny poskytneme, při tom ale vzájemnou kvotu příspěvků k společným výdajům, poněvadž svou povahou měnitelna jest, úplně stejným, vlivu Uher na společné záležitosti říše přiměřeným způsobem zvýšíme; tu nemůže nám býti učiněna výtká, že jsme na bytnosti dualismu cosi změnili, tak jak známa byla oběma smlouvajícím částem v roce 1867.

Proti tomu může ovšem namítnuto býti, že cedulová banka právě proto, že zřízena byla pro celý obvod říše veškeré a posud vsakutku činnosti svou na obě polovice říše rozšiřovala, trojí společnou záležitost říše a proto vyloučení maďarského vlivu na tento

důležitý ústav říše po právu připuštěno býti nemůže, aniž by základy dualismu ofeseno bylo.

Prátelem dualismu však, kteří zastávají zá- sady, na nichž téměř před čtrv st lety založen byl, a kteří přejí poměrům zákony strveným, sloužící k úvaze, že po společné záležitosti obou polovic říše máme společné ministry, zvláště také říšského ministra financí, a že jsou na světě také delegace a že nemůže to ležeti v zájmu říše, aby ku společným záležitostem přibývaly neustále nové a nové jen tím, že vyjmají se z působnosti společného ministerstva a delegací a pak aby byly předmětem výpovědi na 10 let.

Než k vyřízení této nespravedlnosti ještě dojde, především na paměti máme ty nesmírné oběti, jež Maďarům přinesli máme při nastá- vícím obnovení vyrovnání s Uhry. Maďarí hlásí se o opětné zvýšení podílu na celním výnosu, oni domáhají se zvětšení svého vlivu na bankovní záležitosti, než jak zaručen byl jim vyrovnáním z r. 1877, dožadují se nové opravy cukerné daně, jakko-li nemohou se vykázati ani desíti cukrovary. A kam konečně směřují pře- hrané, mnohdy až směšně malicherné, ukolení vyhečkané marnivosti sloužící požadavky, jimiž chtějí činnost společné vlády, až na nejmenší míru stlačenou, ještě dále omezovati? A na nás bylo by pak útraty maďarské slávy platiti, po každém desíletí tizení máme býti novými ne- oprávněnými daněmi a břemeny a nad to při- spívati máme ještě ku rozšíření trhliny dualismu, osvědčovaného při každé maličkosti, a působitě společných ministerstev neustále zkracovati.

Jaké sny a úmysly chovají zvláště v tom směru přátelé Maďarí, vysvitá z druhého od- stavce XII. článku předloh narovnávacích. Člá- nek ten stanoví kroky, jež podniknouti se mají v případě tom, že by nastal utěšenější stav financí a tak umožněno bylo placení kovem. Tu však potřebná zařízení nemají býti svéže a je- diné komisi pod správou společného říš- ského ministra financí, nýbrž jsou k tomu vy- hlášeny dvě komise na dvou rozličných místech, ve Vídni a Pešti, jenom aby bylo veškeré ústní nevyhnutelné dor. zrušení a vzájemnost nemožnou učiněna. Nová měna má se pak nazývati beze všeho spravedlivého a rozumného odůvodnění „rakousko-uherskou“, o kterýž název již z předu jest postaráno. Dualistické svěhlavost maďarská jde tedy tak daleko, že i v komisích, jež po- datí mají předběžná dobrozdání o společných finančních záležitostech, obcházející společné mi- nisterstvo, utvořiti chce takové složité spletilosti, jak mohou se vyskytnouti jediné při komisích místem i vzdálenosti od sebe oddělených. A rakouský parlament má se propůjčiti ku schválení toho, aby rakouská měna, která vyšla z narov- nání od r. 1867 bez porušení, najednou zmé- něna byla v rakousko-uherskou, beze všeho rozumného důvodu! A takovými prazvláštními nároky se bankovní statut zrovna hemží. Zají- mavým v ohledu tom jest 53. článkem ustano- vený smírní soud ku neodvolatelnému rozsouzení sporných názorů, vzniklých snad mezi vládami a generálními shromážděními banky v příčině za- stavených usnešení a t. p. Soud tento sestáváti má se sedmi členy a sice tak, že určeno býti má k tomu po třech členech nejvyššího soudu- ního dvoru ve Vídni a kral. kurie uherské v Pešti, předsedou dotyčného soudního dvoru na dobu jednoho roku. Předseda a správce smírního soudu volen býti má od šesti členů jeho, kdyby nebylo možno dosáhnouti většiny, má býti předs- eda jmenován jednou prezidentem nejv. soud. dvoru ve Vídni a jednou prezidentem kral. kurie peštské stídadve. Kdo ve jmenování počátek učini, rozhoduje los. Nyní může se však velmi snadno přihoditi, že komisař rakouské vlády ne- schválí nějaké usnešení bankovního fideletství rakouského, jež zajisté zabývá se správou vý- hradně rakouských záležitostí bankovních; usne- šení to musí se následkem toho předložiti gene- ralní radě, než i proti usnešení této vystoupí vládní komisař a sporný předmět, týkající se výhradně bankovních záležitostí této polovice říše, předloží se k rozhodnutí smírnímu soudu sestávajícímu z tří rakouských a tří uherských členů, řízenému nad to předsedou, určeným ná- hodným rozhodnutím hřebí. A tento případ, v němž rozhodují podle čl. 53. uherští soudci o čistě rakouské záležitosti vnitřní, může se toli- krát opakovati, kolikrát svého hlasu pozvedne komisař rakouské vlády proti usnešení generální rady banky cedulové.

Naší povolností vyhečkaní Maďarí nejsou s tím spokojeni, že mají v Pešti svoje zvláštní bankovní fideletství, jehož usnešení zastaviti může prostý výnos vládního komisaře, oni ho- toví se k tomu dokonce podobiti si akcioví spolek ve Vídni sídlící a nad míru důležitý a tak vlastně vládnoucí z Pešti i Rakouskem, do- cela s pomínutím finančního ministerstva, v němž tak skvěle zastupují jsou.

Nejpádňejším důvodem energie, lepší věci hodné, s jakou Maďarí neustávají plést se do nejniutnějších záležitostí naší polovice říše rakouské hledíce podobiti si svému rozhodujícímu vlivu, jest pak nově navržené znění 82. čl. bankovního statutu, kterýmž nazývá se, aby

bankovky na jedné straně opatřeny byly textem maďarským z na druhé německým, jakkoli bankovkám tímto, jak známo, je i vyrovnáním z r. 1867. ponechána jest stará, zákonem usta- novena podoba, a změna ve směru tom nastala teprve po vyrovnání z r. 1877, když Maďarům povoleno dualistické zřízení banky.

Svůj náhled, že ústupky, jež vynučeny byly na nás při druhém vyrovnání r. 1877, nemohou míti pro nás v zapětí žádnou závaznost na věčné časy, dovodil jsem již dříve, a nic tedy nepřekáží spravedlnosti našich nároků, aby poměry a záležitosti bankovní, a zejména vzhled a zave- dení bankovek, jak vyšly z vyrovnání z r. 1867. tak i nyní uspořádány byly. Avšak nehledě ani k tomu, že Maďarům podarilo se dosici duali- stického rozřídění rakousko-uherské banky, a že ponechána jim celá jedna strana bankovek, aby otiskli na ni výhradní ráz vnitřní uherské záležitosti, páni Maďarí neostydají se ani roz- hodovati o vnitřních našich záležitostech a vy- hražují si také rozhodující slovo o vzhledu a formě rakouské strany na bankovkách.

Ležti to tak docela v povaze pánů Maďarí, těchto znasilňovatelů jiných národností, že, po- škodzující tmel a vážnost Rakouska v rade vel- moci, rovnoprávnost národů, proti všem zákonným ustanovením, urážejíce ko nejprčejší národní sebevědomí všech německých národností rakouských, hodlají uskutečniti svůj záměr, a na rakouské straně bankovek dopomoci neměnině k výhradní platnosti. A pod vládou Bachovou, již právě Maďarí obviňují z násilné germanisace, byly veškeré bankovky rakouské vydávány s textem a zněním všech řečí rakouských národností. Dnes ale, kdy před ústavou jest rovnoprávnost všech národů říše císařské zaručena, nemá se většina obyvatelů Rakouska ani se dvěma slovy své řeči na papírových známkách peněž- ních shledati, na bankovkách, které ve výhrad- ním oběhu se nacházející privilej nuceného kursu požívají? My však nezávidíme Maďarům jejich stranu na bankovkách s výhradou maďar- ského jazyka, ačkoli jest v nulovým svědectvím a křiklavým způsobem tlumočí znasilnění všech národností Uher, Chorvatska a Sedmíhrad, my nechceme místiti se do této vnitřní záležitosti jejich, povrhující jakýmkoli vlivem na ni; nechť si Maďarí upravují, pokud dualistické zřízení cedulové banky na bankovkách vidno býti má, svou stránku bankovek jakkoli, proti tomu však, aby oni byli i na naší straně bankovek rozho- důujícími pány, a zásadě znasilňování národností i na naší straně bylo výrazu popřáno, proti tomu vzepřeme se co nejrozhodněji, tím spíše, že znasilnění národností v této polovici říše základ- ními zákony státními, jichž Uherku se nedo- stává, vyloučeno jest.

Než zřízení rakouské banky, tak, jak jest nyní, a dle předloh zákona i přístích deset let trvati má, poškozuje těžce i hrozně zájmy Ra- kouska, jmenovitě pak některých zemí jeho, to vysvitá nad potřebu zřejmě z resoluce pražské obchodní komory, znamenitě odůvodněných k nimž přidaly se i obchodní komory pizeňská a budějovická. Prání tato, dostatečně známa z hlasů novinářských a případných brožur, týkají se hlavně eskomptu platných smének spojitelen a úvěrních ústavů jakož i hospodářských zálo- žen, tedy bezprostředně domáhají se přimě- řených ohledů na úvěrní potřeby malého ob- chodu a průmyslu vůbec, dále zavedení warrantů, zabezpečení přiměřeného podílu na 200 mili- onech zlatých obnášejícím bankovním kontin- gentu Čechám, a nepatrné změny v nynější bankovní organizaci, po případě hlavní filialky v Praze, na niž popřáno bylo by vlivu zmé- nělé rady a obchodních komor českých přimě- řené platnosti. Není mi ovšem neznámo, že proti této přáním nepovolnějších krahů z vážných stran pozdviženy byly námítky jmenovitě proti zřízení hlavní filialky v Praze a proti vymáhané změně v organizaci banky, a že zvláště obchodní komory v Brně, Opavě a Cernovicích zaujaly pro i tomu rozhodně stanovisko, a že přání česká označena jednak za neoprávněná a jednak ban- kovním a peněžním záležitostem našim za škod- livá. Pozorujeme-li však blíže tyto námítky a důvody proti uskutečnění přání těchto učiněné, shledáme, že všechny jak leží a stojí kotví v onom národnostním antagonismu, který při každé, byť i sebe méně vhodné příležitosti propuká.

A přec není přání větší oprávněnosti, jako ono, mimoohodem řečeno, základ svůj mající v potřebě všeobecné poctivované, aby totiž banka ve větší míře, než posud činí, brala ohled ku úvěrním poměrům menšího obchodu, a eskompt- ních smének jmenovitě spojitelen a úvěrních ústavů jakož i rolnických záložen, připustila. A přec bylo přání toto zamítnuto, že prý přičí se povaze cedulové banky, poněvadž tato na zře- teti nemá jisté druby smének, nýbrž jediné jich bezpečnost, jakost a původ, jakož i správné uplatnění co d času. A zatím resoluce ob- chodních komor českých nic jiného nemají na paměti užívající slova „bez úhonná“ v směn- kách takových. Než i přání, aby totiž banka rozšířila svoje úvěry též na warrant, jeví se býti slušným a samou povahou věci odůvodně- ným. Jestliže pak namítá se proti tomu, že u

nás prozatím pojem warrantů zákonem vymezen není, a z toho činí se odpor proti žádosti pražské obchodní komory, proti kteréžmuž odporu mohlo by se s výsledkem poukázati na dávno již vy- broušený názor o warrantech v obchodním světě našem, což přece novysvitá z toho, že žádost obchodní komory pražské jest neoprávněnou, spíše zajisté přísluší váženě této korporaci dík za upozornění na předmět tento a vybiřnutí k vy- plnění této mezery v zákonodárství, jestliže sku- tečně v něm nachází se A přání, aby se ze 125 milionů, jimž banka pro naši polovici říše vládně, věnovala 50 milionů výhradně na český eskompt a obchody úvěrní, kteráž suma by pak přidělena byla hlavní filialce v Praze na podě- lnou filiakm vedlejší, na poskytnutí úvěru i žadatelům o něj, a kdyby nestačilo, aby užilo se 25 milionů záloh, toto přání jest veskrze oprávněno a spravedlivé, poadvádě výšlo ze sku- tečnosti poměrů a zkušenosti o potřebách opravdových. A právě proti požadavku tomuto z mnohých stran nastupováno s tou námítkou, že by muselo podobným způsobem i ostatním zemím vyhověno býti, že by to bylo federali- sování banky cedulové, které by muselo míti různou výši úroků v různých zemích v zápětí, ba že by to bylo ještě vykróčení za hranice ústupků učiněných východí polovici říše.

Avšak tyto námítky postrádají veškeré platné opory důvodů, jak po zralé úvaze shle- dáme. Zvláště hlavní námítka, že požaduje se pro Čechy více než poskytnuto bylo východní polovici říše, nemůže vykázati se žádným dů- vodem, ať již na zřeteli máme kvotu bankovní, jaká má obrácena býti na potřeby české, anebo uvažujeme li způsob, j kým se to diti má po názoru pražské obchodní komory. Poukázání k okolnosti té, že kvota pro Čechy po ná- rhu obch komory pražské statem vyměřena býti má, zatím co Uherí spojili se s kvotou smlou- vou přijatou, nemůže bráti se vážně.

Neboť Čechy právě nemohou dosáhnouti žádného zabezpečení nároků svých smlouvu, musí nároky své k platnosti přivést statem, nechtějí-li tvářiti se jako samostatný stát po způsobu Maďarů. Stanovisko toto nemůže se obchodní komoře zalívat, tím méně za přech- mat vykládati. Podobně má se to s pražskou hlavní filialkou. Ona nemá míti svoje fideletství, jako filialka peštská se svým viceguvernerem, nýbrž má to býti prostě hlavní filialka a nedě se tedy následkem toho umírněný vliv, jaký by na ni měla zemědělská rada a obchodní komory české, ani z daleka porovnatí s tím, jaký mají Maďarí na peštskou. Ovšem byv účinný po- kusy vylíčiti vliv maďarský, pokud jej totiž mohou vládní činitelé provozovati jakožto bance méně nebezpečný než vliv volených korporací, které jako obchodní komory hájí více méně působení poměrů politických.

Proti tomu může se všim právem namítnouti, že právě v Uhrách tak zvané zodpovědné vlády jsou vlivům politickým co nejvíce vystaveny, kdež nyní k. p. liberální strana parlamentární vládně, zatím co strana konservativní, vyzna- mávající se státnickým vzděláním, majetkem a vzdělaností vytlačena jest a velká většina nema- ěarských národností nic neplatí. Kdo může za- ručiti se, že dnešní nepřírozená nadvláda nepatrné množiny, kteráž má naproti sobě vzdělanou, majetek a porobené vrstvy lidu, nebude musit co nej-píše ustoupiti zdravým poměrům, kteréž na prospěch utiskovaných náboženských, národnost- ních a hmotných zájmů spíše či později nastou- piti musí? I námítky, že bankovní kvota Čechám poskytnutá v zápětí míti bude kolísání úrokové výše, již tím jalovost svou jeví, že vůči Ma- ěarům, jimž přec určitá kvota bankovek přirče- na jest, učiněny nebyly, ačkoli peštské bankovní fi- dicitelstvo co se týče rozdělování kvoty nemá v skutku o nic menších prav, než jaká mají při- klnuta býti pražské filialce. Zbývá tedy promluvití několik slov o domnělém federalismu cedulové banky. „Federalismus“ to slovo, kteréž od některé doby užíváno, má naznačovati ne- bezpečí hrozící jednotě říše a hlavně tehd do- úst se běře, když jedná se o splnění spravedli- vého požadavku některé usmělecké národnosti, a pro odmitnutí rozumných a platných důvodů není. A s takovým případem máme i tuto co jednati.

Když chceme porozuměti federalismu podle všeobecné přijatého pojmu a užiti jej o skuteč- ných poměrech, musíme přede vším doznati, že organizace naší národní banky od roku 1877 federalismem skrz na skrz prosáklá jest, že však federalismus ten nelze ve kvotě bankovní Maďarům přiznat, aniž v složení a působení peštského fideletstva, za to ale zajisté v té okol- nosti, že Maďarí ingerenci svou na všechny bankovní záležitosti nedokují snad zákonodárství rakouskému, nýbrž smluvě mezi oběma zákono- darnými sbory rakouským a uherským, od sebe odděleným, a že požívají práv těch skutečně jako od věků zříděných na úkor bankovní správy rakouské, kteráž vlivem maďarským při každém počínání svém vázána jest. Jestliže tedy máme před sebou dobrozdání, návrhy a petice tří če- ských komor obchodních, kteréž směřují k tomu, aby dosaženo bylo zákonodárstvím rakouským

potřebám českým přiměřených změn v bankovním statutu, nemůže se počínání toto ani z daleka považovati ani za pouhé přípravy k federalistickému zřízení tím méně, poněvadž důvěra a sebevědomí Čechů všeobecně jenom od rakouského zákonodárství očekává a dle toho jakékoliv pomýšlení na federalismus vylučuje a pro Čechy daleko tolik nepožaduje, co Uhrům poskytnuto jest, jak již dříve řečeno bylo. K federalismu můžeme nejvýše čítati zastávce dualismu, k nimž řadíť pražskou obchodní komoru ani ve snu nám neapadne.

Žádost, vyhověti hmotným potřebám v Čechách cestou změny bankovního statutu aspoň částečně, jest dle názoru mého úplně spravedlivou a nikterak nesměruje k tomu, aby neupřevněním dualismu navždy zakořenil se u nás federalismus, aneb aby staroslavná jednota říše v pochybu postavena byla. Části říše přec tím úžejí připojují se s celkem, čím ochotněji poskytnou se jim podmínky k vývoji nutné. Naproti tomu dá se zajisté mluviti o výši bankovní kvoty, jak ji pro Čechy navrhuje pražská obchodní komora, jakkoli proti ní, pokud já vím, veřejným tiskem nebylo činěno žádných námitek, a od tak závazné korporace, jakou jest pražská obchodní komora, povrchní jednání očekávati se nedá. O tom pak, že ustanovením určité cedulové kvoty pro Čechy a zřízením hlavní filialky v Praze státu a bance nebudou způsobeny práždné nesnáze aneb docela nebezpečí utvořeno, avšak právě tak dobře přesvědčení jako o nutnosti navržených opatření, tím spíše, že dosud nebyla ani v nejmenším vyvrácena.

Macešské zacházení s obchodními kruhy Čech se strany rak.-národní banay doznalo pak pražskou obchodní komorou nestranického i zasluženého vyloučení. Mimo předhůzku učiněnou národní bance v tom smyslu, že ani v míře nejmenší nevyhovuje potřebám úvěru českého, přednáší obchodní komora pražská ještě i přání, aby nesnáze tímto odpuštěno bylo, i aby rak.-národní banka cedulová zhostila se všech zadržatosti politických a tím podobných a co nejužkosťlivěji k tomu hleděla, vystřící se při vyplňování svého národohospodářského úkolu všech stranických ohledů. Takto sepsaná přání korporace tak vynikající, jako jest pražská obchodní komora, k níž připojují se ještě dvě české komory, obsahují tolik vážných výtek vůči jednání naší cedulové banky, že domněnka, jakoby národnostní zápas mezi Čechy a Němci tak bující působil i na správu banky veskrze Němci vedenou, svrchovaně oprávněno se jeví. Ba, domněnku tuto nejen že vyloučiti nemůžeme, nýbrž přikloniti musíme jí veskerou pravděpodobnost, uvážíme-li pouze nesmírný ten antagonismus Němců proti Čechům, jak jeví se nejen v Praze, nýbrž i v říšském hlavním městě každým směrem, uvážíme-li všem známou snahu, kterouž uchází se všichni peněžníci o přízeň strany, jež má důležitější vliv, a že s druhé strany, člověk běže-li i podílů na správě banky, člověkem býti nepřestává, a třeba i bezděčně, přece ale stranickým svým prospěchům zisku zavděčiti se chce. Konstatování stranictví, naší bance národní předchovaného, jest tím obtížnější, čím zvláštnější a tajemnější jsou záležitosti obchoda eskomptního a úvěrního.

Abych však získal ve směru tom jakéhosi rozhledu a opory pro důvčdnost učiněné předhůzky, sestavil jsem si výsledky jednání naší cedulové banky v poskytování úvěru hypotečního a na základě sestavení toho dospěl jsem k překvapujícímu zkušenoštem.

Na základě úředních dat, národní bankou samou od roku 1878. až do r. 1884. uveřejněných sestavený přehledný seznam, který chovám, ukazuje především, že od toho času, co východní polovine říše vyhrazen byl rozhodující vliv na rak.-národní banku, tedy v době sedmi následujících let, k bance podáno bylo v celku: 3910 žádostí za poskytnutí hypotečního úvěru, z nichž ale vyhověno bylo toliko 2481 žádost, tedy 63 proc., za to 1435, čili 37 proc., žádosti zamítnuto bylo. Došlé žádosti domáhaly se úvěru ve výši 142,497.849 zl., povoleno bylo však 98,446.600 zl., čili 69 proc., kdežto zbytek nepovolených 44,051.249 čili 31 proc. připadá na žádosti, na které banka ohledů nebrala.

Původ jednotlivých žádostí za půjčky není zjevný, poněvadž však není pochyby, že během sedmiletého období 1435 žádostí za úvěr 44 mil. zlatých skutečně zamítnuto bylo, nelze než uznati, že veskeré země, aneb aspoň větší země říše přiměřeně berou podíl na zamítnutých žádostech. Naproti tomu jest velmi dobře povědomo, do kterých zemí povolené půjčky plynuly, a tu zvláště do oka bije ta okolnost, že zatím, co východní polovina říše 69,705.400 zl. tedy bez mála 70 miliony zlat. (71 proc.) obměšlena byla, kteréž miliony, s vynětím nepatrného obnosu 2,832.000 zl. věnovaného království Chorvatskému, připadají výhradně na království uherské — západní polovina říše musela za věk vzít 28,741.200 zl., tedy 29 proc.

Jestliže úsazným jest poměr, v jakém rozděleno bylo těchto 29 proc. hypotečních půjček, čili oněch povolených 28,741.200 zl., jimiž banka za dobré uznala občastniti západní polovici říše.

Na obnosu tomto berou totiž podíl:

Dolní Rakousy, Štýrsko a Korutany	9,453 000 zl.
Halič, Osvětim, Zator a Bukovina	18,339.400 "
Čechy	8.000 "
Morava	735.800 "
Slezsko	205.000 "
Úhrnem	28,741.200 zl.

Tímto přehledem jest také nade vši pochybnost postaveno, že země: Horní Rakousy, Solnohrady, Tiroly, Voraberg, Krajina, Gorice, Terst, Istrie a Dalmácie pražských hypotekárních půjček neobdržely, tedy ve směru tomto na požehnutí naší cedulové banky žádného podílu neměly.

Nepřipadá-li ani popíratí možnost aspoň částečného ospravedlnění počínání banky i vůči těmto číslicím, poněvadž tak rozsáhlá území jako jsou Uhry, Halič s Bukovinou, Zatorem, anebo Dolní Rakousy z Korutany a Štýrskem vyžadují pro rozsahlost svou zvláštní ohledy u banky, ačkoli nemají na vlastních úvěrních ústavěch žádný nedostatek. Na mně však učinila čísla tato přec jenom pravzvláštní, a přiznám se k tomu, že trapný dojem, poněvadž nemohu ubrániti se tomu, abych neuvěděl je v styk s předhůzkami, které bance učiněny byly se strany obchodní komory pražské a přáním jejím za základ slouží.

Neboť nemůže se mysliti, že by to mohlo býti pouze zaviněním případu, aby z ohromné sumy 98 milionů zlatých, jakáž povolena byla bankou národní během sedmiletého období na půjčky, právě jenom zemím s převahou konservativního německého obyvatelstva jako jsou Horní Rakousy, Solnohrady, Tiroly, Voraberg, a zemím s převahou konservat. slovanského obyvatelstva se pranicího nedostalo, Moravě pak 735.800 zl., Čechám pak 8000; pravim osm tisíc zlatých, a že také království chorvatské a slavonské s obyvatelstvem konservativně slovanským na půjce jenom nepatrného podílu braly, kdežto ostatní země, jichž obyvatelstvo vůbec za liberální platí, obměšeny byly více jak 97 miliony, a že právě Uhersko, jehož nynější liberální vláda vyhlavována bývá jakožto bašta liberalismu, z ohromné sumy té pobílilo hnedle 67 milionů. Ano, vaučeje se pozorovateli těchto poměrů přesvědčení, že peněžníci, kteří stojí v čele správy bankovní, ve všech sil k tomu pracovali, aby pojišili si přízeň Maďarů, jichž vliv při akcích vyrovnávacích v r. 1877. tak rozhodujícím ukázil se ve vnitřních záležitostech našich, a hledíce k tehdejšímu složení říšské rady suazili se ve všech sil podporovati zájmy Dolních Rakous, Korutan, Haliče a Bukoviny, kdežto k ostatním zemím ohledu neměli, poněvadž tehdejší konservativní poslanci v dobách těch váhy neměli, a na jednání říšské rady ani se neúčastnili!

A vůdci orgány tak vžily se do směru toho, že ani nespozorovaly hmotné škody, která tím zanedbávaným zemím vzrůstala. Tato trapná okolnost ale, dle mého přesvědčení, jest příčinou zanedbávaní hmotných zájmů zemí s výhradně aneb převahou konservativním obyvatelstvem, a mohu nyní k oprávněnému závěrku přijíti a z toho, že zmíněný ústav pokud týče se hypotečních půjček, během sedmiletého období s Čechy tak macešsky nakládal, dále dovédit, že i v jiném ohledu sotva slušněji jednáno bylo, a kdyby nebyla učiněna různá opatření, v budoucnosti sotva jednáno bude. A to jest nejhlavnějším snad důvodem, pro který musíme se zasazovati o hmotné zájmy království českého, a poněvadž poměry jsou tyto, o hmotné zájmy naší milé Moravy, poněvadž tyto rozlehle a bratské země mají pro celek říše naši tolik znamenité důležitosti, že nesmi připustiti se, aby učiněno bylo hmotné jich blaho závislým na přízni či nepřizní několika lidí v čele banky národní stojících. Mimo Dolní Rakousy a hlavní sídelní město říše této, Vídeň, jsou to jediné a pouze Čechy a Morava, kteréž za aktivní považovány býti mohou, a z toho, co státu jakožto užitek odvádějí, jenom nepatrnou část spotřebují a ostatek ve prospěch zemí pasivních obětovati musí. Jakékoli tedy poškození Čech a Moravy znamená právě škodu nejenom zemí ostatních, nýbrž i celé říše, zvláště ale Uher, neboť Uhry ne mohly by se svým zřízením velkého státu ani hodinnu děle žiti, kdyby nemohly střebati ze žil našich životní naše šťavy, a jako minulá narovnáni Uhrům otevřela naše hlavní tepny, narovnáni, před nimiž stojíme, má zavěsti do Uher nové proudy teplé, zdravé krve naší.

Než theorie tato má nějaké oprávněnosti jenom potud, pokud jedná se o země v témž státním celku nerozlučně spjaté, avšak vůči Uhersku, s naší polovicí říše jenom velice volně spojenému, a všechny síly nasazujícími, aby spojení to ještě více avolněno bylo, nelze theorie této užiti, a pozbyvá tu jakékoli oprávněnosti. K tomu všemu, co se odbyta týče, nezůstala naše polovice říše Uherku ničeho dlužna, trošič od bouří revolučních v léte 1847.—48. právě tak rozsáhlý obvod obdýtný pro Uhry, jako Uhry pro nás. Zákon, který zraší říšskými

opatření celných šraňků mezi oběma polovicemi říše, vyšel před 35 léty a měly jsme tudíž obdýtný obvod uherský zákony říšskými pro čtvrt století pojištěný, když již dualismus s r. 1867. v pochybu jej uvedl, anebo, lépe řečeno, závislým učinil na vyjednávání mezi oběma polovicemi říše, opatřeními se od desíti ku desítiletí.

Nechci pravcti se k pohnutkům, které přiměly naši polovici říše k tomu, aby jednota říše, založená na slavném osvobození Uhrů z poroby turecké, pragmatickou sankcí a patentem z r. 1854. pojištěná a potlačěním maďarské vzpoury z roku 1849. nesčíslnými obětmi na státech a životech se obtížil znovu zabezpečena, v šanc vydána byla, myslim však že s pravdou neminu se, pravim-li, že to byla v první řadě touha po trvalém upokojení vnitřních sporů. Bylo to hlavně přesvědčení, že vyhověti musí se naléhání páni Maďarů, kteří neostýchali se vykořistiti neštěstí z roku 1866 pro sebe, aby konečně byl zjednan pokoj a s klidem přistoupení se mohlo k vývinu aspoň západní polovice říše naší.

Nuž, Maďarů své požadavky nadiktovali a Rakousko přijalo je beze vši odmluvy, avšak účelu, jemuž by věnovány neslychané a neuveřitelné oběti, nedosaženo. Maďarů byli to, kteří neustále rvouce na podmínkách obchodní a celní smlouvy z roku 1867. uzavřených na základech dualistických, podávají toho neklamný důkaz, že právě tak málo spokojeni jsou se svým postavením, jako byli před zavedením dualismu. Neuspokojenost tou pochopuji dobře, neboť ona nemohla pominouti ani dosažením úplné neodvislosti maďarského státu, naopak musela býti jím jenom zvýšena, neboť rány provedením dualismu zasazené celé říši, měly v zápatí nebezpečnou horečku, nejeví v této nýbrž i v druhé polovici říše rakousko-uherské. A následky horečky této jsou nevystihlé.

Celní válka s Rumunskem, jež připravila nás o vývoz, 30 až 40 milionů zlatých užitek, jest jedním z neblahých těch následků. A podobná nadělení n. jihovýchodu říše naší, před nimž nás může jenom pomoc boží uchrániti, jsou na dále nevyhnutelná, jestliže horečka tato, jevíci se v Uhrách jmenovitě marnivou hrou na velmoc a hrozném únsku národnosti nemaďarských, brzy neuleví. V Rumunsku, Bulharsku, Srbsku a Řecku nemohou vlády dotýčené nijak odolati snahám obyvatelstva a výsledky, jichž došlo se šťastné diplomacie naše, aneb ještě domoci se má, nemohou těšiti se a nebudou míti žádného delšího trvání potud, pokud bude uherské vládě na zrůli utiskovati a znásilňovati i na dále své Rumuny a Slovany, kteří bytují v sídlech bezprostředně hraničních s bratry v sousedních jmenovaných zemích a tak ničtí úplné všechny úspěchy, jichž dosáhlo ministerstvo zahraničných záležitostí ve směru tom s naložením všeho státnického důmyslu a opatrnosti.

Nám tedy nebezpečil dualismus praždného obdýtného území, spíše uvedl dříve zákonem zaručený uherský obvod obdýtný v pochybu, učiniv jej předmětem možné vypovědi. Násle jsem samosprávy uherské, přivoděné dualismem, ztratili jsme již obdýtný obvod rumunský a připraviti se musíme na další podobné těžké ztráty, kteréž i kdybychom Uhry pro budoucnost zajistěny měli, daleko převyší ztrátu výboju trhu uherského. Těmito ztrátami důležitých zahraničných trhů bude ovšem i Uhersko postiženo. Než Uheri mohou nalézt snadno výdatné útěchy v ochranném celním sřech surovin, tedy hlavního jádra vývozu uherského a také skutečně neopomenuli Maďarů konflikt s Rumunskem co nejvíce přiostriti. My však zvlháme svého hlasu s tou závaznou otázkou: Jakých léků dostane se našim zejícím ranám, jež utrpěl obchod náš jedním samosprávných Uhřů? „Praždáných“ jest jediné možná, ovšem velmi málo uspokojivá odpověď. Než z odpovědi té rodi se ihned nová otázka: Jsme my zde v této polovici říše v zážitostech, tak hluboce v blaho celé říše zasahujících, opravdu poukázáni jen na milost a nemilost maďarskou? Nebylo nikterak postarano pro případy podobné? . . . Na otázky tyto možno jest s větším uspokojením odpověděti.

Záruka trvání říše naší přec leží nejenom v obou parlamentech a vládách, nýbrž především ve vzášené osobě společnosti mocnáře, k němuž všichni pohlíme se stejnou důvěrou a jemuž konečně rozhodnuti ve všech těch případech přisláší, v nichž nemohou se obě polovice říše donodnouti. Ministerstvo Scherlingovo, a vyjednávání s říšským sněmem uherským, kteréž bylo základem pozdějším dualismu říše, dobrý pozor mělo na možnost toho, že vláda Maďarů ve svém utiskování nemaďarských národností poskytlí může životní zájmy říše a obrázelo na reskript podány, dostatečnou a uspokojující odpověď. Máme úplné právo, abychom naléhali na konečné vyplnění onoho ubezpečování a tak se zachránili nejenom před dalšími ztrátami území obdýtných, nýbrž dosáhli i během času napětí trhu rumunského.

Jakkoli by to byla výhoda průmyslu našemu neocenitelná, dle náhledu mého nesměli bychom přestati na tomto jediné prospěchu. Zvláště ne času dnešního, kdy neustále víc a více

půdy nabývá přesvědčení, že strana v Uhersku vládnoucí pevně odhodlána jest, po dvacetiletém trvání dualismu, formami a institucemi jeho, jak umluveny byly v roce 1867, dále otřásati, kdy na druhé straně Litavky v říšském sněmu zahraniční záležitosti stávají se co denním předmětem parlamentárních rozhovorů a na společnou armádu učiněn byl tak povážlivý útok, že znamenatí musíme, jak Maďarů pracují k těžké úhoně, k těžké škodě armády, této záležitosti, ze všech společných nejdůležitější. Příměrný vývoj naší polovice říše, tak jak jest žádoucí, nemůže postrádati naprostého klidu, kotvilého v uspořádaných a konsolidovaných poměrech. Uhří, kteří opět a opět ustálenost poměrů a institucí našich v pochůbu uvádějí, musí přivedeni býti k vyslovení, kam spějí, co chtějí, jaké cíle sledují! Neboť my cítime ve všech směrech smutné následky maďarských přechmatů, svědčících v každém oboru politického života o nepokojnosti maďarské, avšak o pravé povaze věci nemáme pravého ponětí, tápající tu ve tmách. Objasnění nesnesitelné situace, jmenovitě konečných cílů maďarských jeví se tedy potřebou, kteráž stůj co stůj ukojena býti musí.

Ze státníků a politiků rakouských neznáme nikoho, kdo chtěl by poškoditi zájmy druhé polovice říše, neboť úhona ta znamenala by úhonu celé říše a tudíž i naší polovice. Jestliže tedy strana v Uhrách nyní vládnoucí nechce zrušení pragmatické sankce a patentu z r. 1804., což ani předpokládati neodvažujeme se, nechtějí tedy zjevně vyložití svoje snahy a přijme naši nabízenou pomoc. Víme sice, že přemnohé cesty k římu vedou, vzájemný poměr náš musí však jasně býti utvořen a stále poměry zahájeny, anof rozpoložení naše dalších otřesů nesnese. Přeje-li si strana v Uhrách rozhodující návratu ku zákonitému stavu, tak jak vyvinul se až do roku 1848, a opětného zahájení poměrů, jež odstraněny byly dualismem, budíž, nás najde pohotově a připraveny k všestrannému vyhovění těchto těchto přání. Chce-li zásady dualismu, jak stvořil je r. 1867. otevřeně a upřímně uskutečniti, spoluúčinkování naše jest taktéž zabezpečeno. Hodlá-li vyplniti nedostatky a mezery, během času v ustanovení dualismu vzniklé, a my rádi dozráváme, že jich celá řada, odstranění a vyplnění, na nových úmluvách a dohodnutích založiti, i k tomu rukou svých propůjčime co nejochotněji. Naše polovice říše nemá praždných příčin lekat se ani postavení celních hranic na hranicích rakousko-uherských, neboť společné celní území nepřináší nám patrných výhod, za to tím úplnějších výhod polovici říše.

My jsme zkrátka odhodláni vyhověti návrhům takto uspořádaným:

1) Stejná práva vyvážiti stejnými povinnostmi, kterážto zásada nechtějí ku výrazu přijde hlavně při vyměřování stejné výše příspěvku na společné záležitosti.

2) Požadavky dualismu uvěsti na míru v roce 1867. vymezenou a uzavřenou smlouvou obchodní a celní z téhož roku, kteráž zásadě popřána budíž plná platnost při vyměření podílu uherského na výnosu celním, jakož i daně cukerní a neměné v záležitostech bankovních.

3) Omezování zákonitě zaručeného obvodu působnosti společných ministerstev zastaviti, kterážto zásada hlavně k platnosti přijíti má v záležitostech cedulařské banky a při sestavování komise pro valutu.

4) Zasahování panů Maďarů do vnitřních záležitostí naší polovice říše budíž učiněna přítrž, kterážto zásadě hlavně v oněch záležitostech bankovních popřáno budíž rozhodné platnosti, kteráž týká se vzhledu rakouské strany bankovek, jakož při sestavování smírčích soudů pro zvláštní sporné případy v záležitostech banky.

5) Hmotnému poškození zájmů této polovice říše budíž postavena mez, což platí hlavně nejen o společných záležitostech, výměru kvoty příspěvku, jmenovitě ale pro rozdělení výnosu cel a daně cukerní, zvláště pak o vydatné podpoře přání, jež všim právem proslovily obchodní komory pražská, plzeňská a budějovická.

Okolnost ta, že v bankovních záležitostech banka sama, jakožto třetí strana v úvahou přichází, nesmí nás mýlití, poněvadž v moci státu leží zřízení banky státní, jakož i rozmožňování bankovek v oběhu se nacházejících i ustanovení libovolného počtu říditelů a bankovních filiálék, a opatřením takovým zavedení valuty spíše by se dosáhlo než u základěch dosavadních. Všechny vývoje mémi dotknuté nedostatky, jimiž říše trpí, nedají se ovšem odstraniti vůbec, pokud dualismus trvá, poněvadž se každý anachorismus právě na těch, kteří mu holdují, nejlépe mstívá a holou nemožností jest osudy jedné a téže říše v duchu dobu řídití s prospěchem,

když o nich mimo mocné, jak bylo u nás v casech dřívějších, rozhodují ještě tři od sebe neodvislé vlády a tolikéž od sebe neodvislých sborů zákonodárných.

Avšak nemá se upříti, že hlavní nesnáze nelží tak v dualismu samém, jako spíše v té okolnosti, že z řady záležitostí stejně se obou polovic říše týkajících, tedy společných, pro něž jest společná vláda a delegace, vyjmají Uhří mnohé agendy a k dalším krokům v tomto směru se stojí. Toto omezování působnosti společných ministerstev a delegací, kteráž nemá základy v zřízení dualismu z roku 1867., ohledem na to, že delegace jednak svobodnou volbou z obou zákonodárných sborů vycházejí, a obě polovice u společných ministerstev zastoupeny jsou, ospravedlněno býti nemůže, a jest úhlavní nesnáze, kteráž může nejen veškerý parlamentarismus, nýbrž i jakýkoli dualismus zničití, poněvadž příčí se veškerým pravidlům přísloví: „Salus reipublicae suprema lex esto!“

Pochybují velice, že bychom měli příčiny na hrobě dualismu truchlití, poněvadž ale panům Maďarům tak velice na něm záleží a na nás jest, abychom prospěchy celé říše a tedy i druhé polovice její h jili, leží i v našem zájmu, aby vláda přiměřeným způsobem o to pečovala, aby byly jak říšské ráde vídeňské tak peštskému sněmu podány předloženy zákony, kteráž by stanovily, aby veškeré, jakékoli záležitosti společné, celvé říše se týkající, ve všech svých stádiích, ustanoveným k tomu společným ministrům a společné vládě vyhrazeny byly k projednání. Nám záleží na tom, aby pokud v o všeobecně v dualistickém zřízení možno, zahájeny byly zdravé a ustálené poměry a dalším rozmáhání se škody, již bēfeme zaviněním druhé polovice říše, přítrž učiněna byla. Naší úlohou nemůže být udržiti dualismus v nynější jeho podobě za každou cenu, toliko nesmíme nechat výhujeti jeho, poškozující naši polovinu říše, příliš bujeti. A také nejedná se ani tomu opatření, jak si je myslím, o to, aby poškozování našich zájmů na dobro bylo odstraněno, neboť to by bohužel trvalo i na dále, nýbrž hlavně jedná se o to, aby postup tohoto poškozování byl zamezen, a aby v nynější poměry vnesena byla míra a pořádek, kteráž by nejenom nám, nýbrž i Uhrám, a zvláště těmto prospěly, a je z pole veliké politiky na pole spořivosti a spořádaného hospodářství přivedly.

Jestliže pak budeme neustále povolovati, a jen někdy, pozdvihujeme se nejvíše k obraně proti nejhrubším přechmatům, se ozveme, aniž bychom sami aktivně vystoupili, stojíce na svém dobrém právu a jemu k platnosti pomáhajícce, platiti bude o nás staré slovo, že kdo nebrání svých práv, hoden jich není, a k němuž věc byla by pak stracena, poněvadž při všem našem horování a vypovídání, zůstal by zisk přec na straně maďarské. Když ale paní Maďarů shledají, že neustále otřásají základy smlouvy, mezi oběma polovicemi říše učiněných, k tomu nás nabádá, abychom svých povitých práv hájili neohlížejíce se při tom na přízeň či nepřízeň kruhů v Uhrách rozhodujících, i v těch případech, ve kterých jsme až dosud byli příliš shovívavými, — potom zajisté budou okolnosti ty uvažovati a aspoň těch nejhrubších přechmatů se střežiti. Do toho času nepřijde ku klidu.

Jest však ještě jeden důvod, který neodolatelně velí, abychom bezodkladu přistoupili k uspořádání ustálených poměrů, nejenom proto, že bychom jimi veleříši naši posílili, jakýkoli průtah byl by i proto chybou neodpustitelnou, že nynější naše rozpoložení toho nevyhnutelně vyžaduje, abychom ku rozhodné práci přikročili. Nikdo nepřivědí zajisté k často opakovanému tvrzení, že se nám Čechům vůbec, zvláště pak nám Moravanům dobře daří. Říši naší neotřáso tak válečné nestěti, za jehož ztráty nalezli jsme bobudik již jiné náhrady, jako spíše federalismus v nejnebezpečnější své podobě dualismu o to se postaral, aby u nás hmotný a duševní vývin se zarazil a tím schudnutí a nespokojenost v míře nejširší a všeobecně se rozmohly a při tom snaha, silnějších kmenů národních slabší sobě podrobovati, tak vyhubla, že z toho povstal boj všech proti všem, a nespokojenost všech se všemi. Než všechny tyto politováníhodné následky dualismu snažíme se zmírniti, a máme i pro povážlivé boje národnostní výtečného léku, důsledně totiž provedení ustanovení XIX. článku státních zákonů základních o právech státních občanů, neboť jakmile popřáno bude všem národním, práva jim jakožto právním osobám zaručená prováděti, nemusíme obávat se žádných výbuchů a otřesů. Neboť jakkoli to v našem parním kotli národnostním povážlivě bouří, proti všem nebezpečím postaráno jest znamenitým ventilem pojistným.

Touto bezpečnou zátkou u nás je říšská rada, kteráž jako důležitý faktor zákonodárný a podle svého složení v obou sněmovnách k tomu určen jest, aby v něm náhledy a přání všech národností a stran náročena byla. At litujeme prudkých a rozčilených debat, jež přichází se v poslanecké smluvně, zvláště tehdejší, když protivy národnostní na sebe narážejí, at želíme, že neblahý spor národnostní při každé příležitosti do vyjednávání sněmovny té se vnáší a půdy dobývá si na úkor klidného proudu jednání a parlamentárních prací a i mimo parlament pak myslé rozměňuje a zástupce obou národností ku pítákám svádí, přece nikdo nemůže podceňovati výhod volné výměny názorů a zjednávání jim platnosti v radě říšské. Možnost ta chrání stát před násilnými erupcemi a ona mírní národnostní třenic a příkroty až do té doby, kdy 19. článek státních zákonů základních proveden bude, poněvadž připomíná panujícím možnost ztráty moci jejich, kteráž děje se ne státními převraty, nýbrž pouhou změnou vlády. Říšský sněm uherský není však takovým pojistným ventilem pro Uhry. Ve sněmu poslancův, jedině rozhodujícím, jsou mimo Chorvaty, k věčné bezvýznamné menšině odsouzeny, zastoupeni jen Maďarí, a z těch jediné strana liberální svými parlamentáři z povolání. Strana uherských konservativců, rodem, jménem, majetkem, státnickým většaslavem a vysokým vzděláním vynikajících, k níž větší část, než by kdo se domníval, venkovského lidu úzce lne, není na sněmu téměř ani zastoupena. Z nemaďarských národností, převážnou většinu obyvatelstva uherského tvořících jsou Rumuni, Srbové a Němezi velmi nepatrně, Slováci a Rusové docela nezastoupeni. Podle toho vypadá také vláda druhé polovice říše. Jestliže nepočítáme bezvýznamného chorvatského ministra bez portefeuille, nachází se úplně v rukou panující strany maďarské, kteráž jakoukoli snahu po změně tohoto, mírně řečeno nepřírozeného stavu, považovala by za zrádu na své domnělé svrchovanosti.

Tento neslýchaný znásilňování větší obyvatelstva cestou umělou přivoděný stav, jeví povrchněmu náhledu jakožto klamavý, nezavěcenci žádoucí klid, ba ticho hrobové, avšak stav tento veďa nevyhnutelně při každé vážnější krizi ku katastrofám, poněvadž znásilněné obyvatelstvo spásu svou z nesnesitelné poroby vidí jediné v úplném převratu systému, a každému, kdož naději podává na zřízení nových poměrů, co nejochotněji ruky pomocné poskytuje. Heslo nemaďarských národností, spojití se s jakýmkoli nepřitelem veřejného pořádku stávajícího bylo už několikrát vyřáno. Toto jednání uherské vlády, kteráž tváří se, jakoby dosud držána byla neomezenou důvěrou nemaďarských národností Uher, Sedmihrad, Chorvátska, jménem jich požaduje od nás nových obětí, může jen tak dlouho trvati, pokud my neprohledněme pravý stav věci v druhé polovině říše a každou fikci, kterouž chtějí nám paní Maďarí oči zalepiti, na pravou míru neuvedeme.

Jest na čase ukázati, že poměry, v jakých nachází se západní polovina říše naší a jež jedině udržovány jsou pomocí společné armády, Maďary tak nenáviděné, a tedy při každé zvrtnější zápletce vážným nebezpečím celé říši rakouské hrozí, nejsou žádným tajemstvím pro nás, jakož veškerá proti této naší polovici říše namířená opatření usešena bývaly v sněmovně uherské obyčejně jednomyslností hlasů, poněvadž se o nich usnáší jediná strana, ovšem ve ttech odstínech, v říšském sněmu uher-kém zastoupená. A jsou známy i záležitosti, kteráž v Budapešti před očima světa v úkrytě za kulisami se odehrávají. My, kteří nemáme ničeho, co bychom zatajovali, můžeme beze strachu vystopiti proti jakémukoli poškozování této polovice říše a jsme k tomu tím spíše zařazáni, že mimo chvaltebný úmysl, od veškeré říše veškeré nebezpečí odvrátiti, i dobré naše právo při nás stojí.

Časy se od prvního a druhého vyrovnání změnily velice. Výrobky hospodářství rolního a lesního východní polovici říše nalézaly před nedávnem hojnější odbytu a pro budoucnost mají naléztí odbytu jen v západní části říše! Co to pro osudy našeho rolnictva znamená, posoudí každý. Věci ty mohou míti pro nás špatné následky, a jeví se tedy obnova úmluvy obchodní a celní jako obět, kte-ouž hotoví se na prospěch východní polovice, přinéstí západní. Křížená pokojí mezi dvěma částmi téže a jediné říše, přinášeti oběti, nemělo by připadnouti za těžko ani té ani oné, ovšem nesmí obět těch neustále a jediné žádáno býti na téže straně. Všecko má své hranice i musí obě části vázati ustálené a ne kolísající poměry a styky.

